

Токаева Асель Нурмахановнаның кандидатуралық бағдарламасы
(Республикалық адвокаттар алқасының төрағасы лауазымына)

Құрметті әріптестер!

Көпшілігіміз бір-бірімізді жеке немесе сырттай танимыз деп ойлаймын. Өзімді таныстыра кетсем, мен — Токаева Асель Нурмахановна, 1979 жылы Қарағанды қаласында дүниеге келдім. Қазіргі уақытта Астана қаласында тұрамын. Астана қалалық адвокаттар алқасының алқа мүшесі, сондай-ақ Республикалық адвокаттар алқасының Тәртіптік комиссиясының төрайымымын. Кәсіби адвокатпын.

Адвокаттық қызмет — мен үшін саналы таңдау әрі өмірлік миссия. 2000 жылы Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетін тәмамдап, содан бері адал еңбек етіп, тәжірибе жинақтай келе адвокат болдым. Адвокаттық салада 23 жылдық еңбек өтілім бар.

Лицензия берілгенге дейін екі жыл тағылымдамадан өтіп, білікті адвокаттардың жанынан тәжірибе жинадым. Ұзақ жылдар бойы Мемлекет кепілдік берілген заң көмегі жүйесінде қызмет атқарып, тағайындау арқылы жүргізілетін істердің ішкі қыр-сырын терең меңгердім.

Кәсіби және қоғамдық ортада жеңістер мен жеңілістерді, жеке қаулылар мен карама-қайшылықтарды, қақтығыстарды да бастан өткердім. Әріптестерімнің құқығын қорғап, өзім де олардың қолдауына ие болдым. Қарапайым адвокат ретінде жұмыс істей жүріп, әр маман иесіне таныс кәсіби қиындықтар мен тәжірибелердің барлығын бастан кештім.

Адвокатурада — менің достарым, пікірлестерім және жылдар бойы жинаған тәжірибем бар. Мен өз кәсібімнен моральдық қанағат алуды қалаймын. Адамдардың құқықтарын қорғауға жұмсаған күш-жігерімнің пайдалы болып, нақты нәтиже бергенін қалаймын.

Сондықтан мен адвокат ретінде тек процестің формалды қатысушысы емес, айыптаушы тараппен тең дәрежеде өз пікірін еркін білдіретін, сөзі сотта ескерілетін маман екеніме сенімді болғым келеді.

Меніңше, мұны әрбір адвокат қалайды және осы ұстанымның іс жүзінде жүзеге асуы — заң үстемдігінің көрінісі болуы тиіс.

Мен әрқашан адвокаттар қауымдастығының белсенді мүшесі болдым. Өзімнің кәсіби біліктілігімді үнемі арттырып, даму жолында тұрақты ізденісте болдым. Адвокаттар қауымына қатысты маңызды мәселелерді көтеріп, бастамашыл болуға тырыстым.

Адвокатураның түрлі органдарында белсенді қызмет атқарып, бұл жүйенің ішкі жұмысын терең меңгердім. Сондықтан болашақта да осы салада еңбек етіп, оның дамуына өз үлесімді қосуды мақсат тұтамын.

2017 жылдан бастап мен «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» заң жобасы бойынша, сондай-ақ Қылмыстық кодекс, Қылмыстық-процестік кодекс және Қылмыстық-атқару кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізу жөніндегі Парламент жанындағы жұмыс тобының құрамындамын.

2018 жылы мен Республикалық адвокаттар алқасының Алқа мүшесі болып сайландым. 2021 жылғы 29 наурызда маған Республикалық адвокаттар алқасының төрағасы міндетін атқарушы лауазымы жүктелді. Аталған жауапты қызметті 8 ай бойы атқардым. Бұл — адвокатура тарихындағы ең күрделі, бірақ маңызы зор кезеңдердің бірі болды. Мен сол кезеңде өз әріптестеріммен бірге мамандығымыздың тәуелсіздігін сақтауға үлес қосқаныма қуаныштымын.

Мен алдыңғы сайлауға қатыстым, онда Республикалық адвокаттар алқасының қазіргі төрағасы А. Ж. Бикебаев аз ғана дауыс айырмасымен жеңіске жетті.

2022 жылғы қараша айында мен Республикалық адвокаттар алқасының Тәртіптік комиссиясының төрайымы болып сайланып, бүгінгі күнге дейін осы өкілеттілікті атқарып келемін.

Сонымен қатар, 2021 жылдан бастап Астана қаласы адвокаттар алқасының Алқа мүшесімін. Адвокаттардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия құрылған сәттен бастап оның белсенді мүшесімін. Бұл комиссия құрылғанға дейін де әріптестерімнің құқықтарын қорғау бағытында жүйелі түрде жұмыс жүргіздім.

ҚР Президенті жанындағы Адам құқықтары жөніндегі комиссияның сараптамалық кеңесінің мүшесімін.

05.12.2023 жылы Адвокатура күніне орай маған «Адвокатураның еңбек сіңірген қайраткері» атағы берілді.

2023 жылдың наурызында «Токаева & Partners» адвокаттық кеңесін құрдым, кеңседе 4 адвокат қызмет атқарады, мен басқарушы серіктесмін.

Шетелдік адвокаттық жүйелермен тәжірибе алмасу мақсатында АҚШ, Жапония, Франция, Австрия, Польша, Әзербайжан, Грузия, Қырғызстан, Өзбекстан, Ресей сияқты елдерді араладым. Халықаралық және ұлттық құқық қорғау ұйымдарымен – БДИПЧ ЕҚЫҰ (ОБСЕ), Еуропалық комиссия, AEL-

EAL, PRI, Қазақстан халықаралық құқық бюросы және т.б. жұмыс істедім. Адвокатура мүддесін қорғау мәселелері бойынша жиі халықаралық форумдар мен конференцияларға қатыстым.

2025 жылдың көктемінен бастап YouTube платформасында подкаст жүргіземін. Бағдарламаға Парламент депутаттары, құқық қорғау және сот жүйесі өкілдері шақырылып, адвокаттық қоғамды толғандырған мәселелер талқыланады.

Менің 23 жылдық адвокаттық тәжірибемде үлкен және кіші ұжымдарды ұйымдастыру мен басқару, халықаралық байланыстарды орнату, мемлекеттік органдармен өзара әрекет ету тәжірибем бар. Бұл тәжірибемді адвокаттар қауымдастығының игілігі мен дамуына арнағым келеді.

Адвокатура — құқықтық мемлекеттің маңызды тірегі. Оның тәуелсіздігі мен тиімділігі — азаматтардың құқықтарын қорғайтын басты кепіл. Өкінішке орай, Қазақстан адвокаттары өз миссияларын толыққанды орындауға кедергі келтіретін жүйелі сын-қатерлерге әлі күнге дейін тап болуда. Ішкі қарама-қайшылықтар да жоқ емес. Адвокаттар мен адвокатура мәртебесін нығайту үшін күш біріктіріп, нақты қадамдар жасап, бірлесе отырып адвокатураның беделін арттыру қажет.

Соңғы 4 жыл ішінде Республикалық адвокаттар алқасы елеулі жетістіктерге жетті: материалдық-техникалық базасы нығайтылды, орган құрылымы орнықты, Алқа, Ғылыми-кеңес, адвокаттардың құқықтарын қорғау комиссиясы мен тәртіптік комиссия өз жұмыстарын жүйелі атқаруда. Адвокатура мемлекеттік деңгейде назарға алына бастады. Бұл — тек бастамасы ғана. Алдағы кезеңнің мақсаты — осыны сақтау және әрі қарай дамыту.

Адвокатура алдында тұрған негізгі мәселелер

Адвокаттардың алдында тұрған негізгі мәселелер белгілі. Олар Республикалық адвокаттар алқасының мерзімдік есептерінде көрсетілген, әрбір мәселе бойынша жалпы адвокаттық ұстаным тұжырымдалып, қарқынды жұмыс жүргізілуде.

Басты мәселелердің қатарында: адвокаттардың кәсіби құқықтарының бұзылуы бар. Оған соттарға, прокуратураға, тергеу органдарына және жазасын өтеу мекемелеріне кірудегі кедергілер, заңсыз тексерулер, адвокаттардан заңсыз жауап алу, адвокаттық құпияны бұзатын жасырын тергеу әрекеттері, адвокаттарға қатысты қадағалау, жасырын тындау және тінту жүргізу жатады.

Адвокатура тәуелсіздігінің кепілінің жеткіліксіздігі салдарынан адвокаттарды өз міндеттерін орындағаны үшін қылмыстық және тәртіптік жауапкершілікке тарту әрекеттері, іс бойынша белсенді ұстанымы үшін қудалау, сондай-ақ адвокаттың кәсіби мәртебесін жоғалту қаупі туындап отыр.

Мемлекет кепілдік берілген заң көмегі (МКЗК) саласында төлем бойынша берешектердің жиілеуі, төлем тарифтерінің төмендігі,

бюрократияның көптігі және көптеген адвокаттардың осы жүйеден кетуі байқалады.

Мемлекеттің адвокаттар ұйымына қатысты заңнаманы реформалау кезінде адвокатураның ұсыныстарын жүйелі түрде есепке алмауы, сондай-ақ Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы заңға жүйесіз түзетулер енгізуі байқалады.

Техникалық және процестік кедергілер — адвокаттардың қазіргі заманғы техникалық құралдарды, атап айтқанда ақпараттық жүйелерді, оның ішінде соттарда электрондық қылмыстық істерді пайдалану мүмкіндігінің шектеулі болуы. Бұл жағдай адвокаттардың қызметіне кедергі келтіруде.

Тараптардың, қорғау мен айыптаудың нақты теңдігі жоқтығы — бұл мәселе жаңа пайда болған жоқ және оны бір күнде шешу мүмкін емес.

Алайда, мен әр проблемалық бағыт бойынша жүйелі әрі жоспарлы жұмысымды жалғастырамын.

Бағдарламаның негізгі бағыттары

1. Заңнамалық кепілдіктер мен адвокатураның тәуелсіздігі

-Мемлекеттік органдардың адвокат рөліне деген көзқарасын қайта қалыптастыру.

-Адвокат мәртебесін көтеру, адвокаттық қызмет кепілдіктерін кеңейту және адвокатураның тәуелсіздігін нығайту мақсатында процестік кодекстері мен бейіндік заңдарға адвокаттар қауымдастығы әзірлеген өзгерістерді енгізу бойынша жүйелі жұмысты жалғастыру.

-Адвокатура мүддесіне қатысты барлық заң жобаларына мониторинг жүргізуді қамтамасыз ету.

-Кез келген маңызды бағыт бойынша ҚР Ғылыми-консультативтік кеңесі адвокаттық қоғамдастықтың ресми ұстанымдарын әзірлеуді жалғастырады. Белгілі заңгерлерді тарта отырып, ҒКК құрамын кеңейту қажет.

-Адвокатура өкілдерінің заң шығару жұмысына міндетті түрде қатысуы заңмен бекітілуін қамтамасыз ету қажет.

Барлық түйінді мәселелер бойынша депутаттармен және мемлекеттік органдардың өкілдерімен жұмысқа жеке қатысатын боламын. Менің атқарушы, заң шығарушы және сот билігі өкілдерімен өзара әрекеттесудегі көп жылдық тәжірибем осыған көмектеседі.

Нормативтік қаулылар қабылдау мәселелері бойынша, сондай-ақ туындайтын практикалық мәселелер бойынша жоғарғы және конституциялық сотпен өзара іс-қимылды тұрақты негізде жалғастыру қажет.

2. Адвокаттардың кәсіби құқықтары мен кепілдіктерін қорғау

Біз адвокаттық қызметке араласудың алдын алуға, сондай-ақ бәсекелестікті қамтамасыз етуге және адвокаттың процессуалдық мәртебесін арттыруға бағытталған қылмыстық процестік заңнамаға түзетулер енгізу қажеттігін қолдауды жалғастырамыз.

Адвокаттың заңды қызметіне кедергі келтіретін бірде-бір жағдай назардан тыс қалмайды және жазасыз қалмауы тиіс. Адвокаттардың кәсіптік құқықтарын қорғау жөніндегі Комиссиямен бірлесіп, Қылмыстық кодекстің 435-бабы («адвокаттың заңды қызметіне кедергі жасау»), 409-бабы («адвокатқа қатысты қатер немесе күш қолдану әрекеттері») және 411-бабы («адвокатқа қатысты жала жабу») жаңа редакцияларын нақты қолдану практикасын қалыптастырамыз.

Мен қазіргі кезде адвокаттардың құқықтарын қорғаумен айналысамын және болашақта да осы жұмысымды жалғастырамын. Бұған дейін де бірнеше рет адвокаттардың құқықтарын қорғадым, ауыр жағдайларда да жеке өзім сот процестеріне қатысып, адвокаттардың мүддесін қорғадым.

Процессуалдық заңнаманы адвокаттың қызметіне заңсыз араласуларды болдырмайтындай етіп қайта қарау қажет. Қылмыстық кодекстің 435-бабы (Адвокаттың заңды қызметіне кедергі жасау), 409-бабы (Адвокатқа қарсы күш қолдану немесе қауіп төндіру), 411-бабы (Адвокатқа бағытталған жала жабу) сияқты баптардың қолданылуын практикалық тұрғыда нығайтуға көңіл бөлемін. Бұл маңызды істерде адвокаттардың құқығын қорғауға мен өзім белсенді түрде қатысамын

3. Адвокаттың іс жүргізу мәртебесін күшейту және нақты бәсекелестікті қамтамасыз ету

Адвокатура Қылмыстық процестік кодексте айыптау мен қорғау тараптарының теңдігіне қатысты тексерулерді бастамашы болып табылады. Қылмыстық істерде қорғауды жүзеге асыратын адвокат ретінде мен бұл мәселенің маңыздылығын жақсы түсінемін.

Біз адвокатура туралы нормаларды Конституцияға енгізу идеясын жоспарлы түрде ілгерілетуді жалғастырамыз. Негізгі заң деңгейінде адвокаттың айыптаушы тараппен тең мәртебесі болуы тиіс. Мемлекет Конституцияға өзгерістер енгізуді қарастырып жатыр, сондықтан адвокатураның айыптаушы тараппен тең мәртебеге ие болуы үшін осы іске белсенді араласуымыз қажет. Өйткені адвокаттардың кәсіби қызметінің кепілдіктері азаматтардың құқықтарын қорғауға тікелей әсер етеді.

Егер іске келісім бойынша қорғаушы қатысса, мемлекет есебінен қорғаушыны негізсіз тағайындауға тыйым салу қажет.

Тергеу изоляторлары мен бас бостандығынан айыру мекемелерінде адам құқықтарын бұзу мәселелерімен айналысуды жалғастырамын, сондай-ақ түзеу мекемелерінің реформасына қатысамын.

4. Адвокатураның тәртіптік органдарын жетілдіру.

Адвокаттардың тәртіптік комиссиялары мен адвокатураның тәртіптік комиссиясының қызметінде одан әрі сабақтастықты қамтамасыз етіп, олардың жұмысында заңдылық, алқалылық және ашықтық қағидаттарын кеңейтуге қолдау көрсетемін. Кең талқылау нәтижесінде адвокаттар қауымдастығы әзірлеген аумақтық және республикалық тәртіптік комиссиялар туралы жаңа ережелердің қабылдануын қамтамасыз етемін.

Бірыңғай тәртіптік практиканы қамтамасыз ету мақсатында тәртіптік комиссияны басқару кезеңінде ұйымдастырылған аумақтық адвокаттар алқаларының тәртіптік практикасы мәселелері бойынша тәжірибе алмасуды және талқылауларды жалғастырамын.

5. Мемлекет кепілдік берген заң көмегіне (МКЗК) лайықты және уақтылы ақы төлеу

МКЗК саласындағы оң өзгерістерге қарамастан, көптеген мәселелер шешуді талап етеді.

РАА МКЗК жүйесінде адвокаттардың еңбегіне ақы төлеу тарифтерін әділ деңгейге көтеру қажеттілігін қорғауды жалғастырады. Біз адвокаттардың көрсеткен көмегі үшін төлемнің кешіктірілуіне жол бермеуге тырысамыз.

Кідірістер мен бюрократияны жоюға, сондай-ақ істерді бөлудің біркелкілігін қамтамасыз етуге бағытталған МКЗК-ның есепке алу мен төлеу жүйесін қарапайым әрі тиімді автоматтандыру жөніндегі жұмысты жалғастырамыз.

6. Мамандыққа рұқсат беруді және біліктілікті арттыруды жетілдіру

Адвокат мәртебесін алу өкілеттіктерін адвокаттар қауымдастығына беру мәселесін ілгерілетуді жалғастыру қажет деп есептеймін. Мамандыққа қабылдау мәселелері тәуелсіз аттестаттау комиссиясына берілуі тиіс, оның құрамына аумақтық алқалардың өкілдері, отставкадағы судьялар және жұртшылық өкілдері кіруі қажет. Әңгімелесу кезеңін енгізу міндетті. Бұл адвокатураны мәртебесін түсіретін кездейсоқ тұлғалардың ағынынан сақтайды. Бұрынғы құқық қорғау органдарының қызметкері, судья немесе прокурор болуына қарамастан, барлығына кәсіпке кіруде тең шарттар жасалуы тиіс.

Республикалық адвокаттар алқасы адвокаттардың біліктілігін арттыру іс-шараларын ұйымдастыруға қажетті базаны қалыптастырды. Аумақтық алқалардың біліктілігін арттыру орталықтарымен тәжірибе алмасу мақсатында РАА өз біліктілікті арттыру орталығын құруы қажет деп санаймын.

7. Заманауи технологиялар адвокат жұмысындағы маңызды құрал болып табылады

Соттар мен тергеу органдарында адвокаттардың телефон, ноутбук және басқа да техникалық құралдарды пайдалану құқығын толық сақтауды қамтамасыз ету үшін күресті жалғастырамын.

Сонымен қатар, адвокаттардың «Сот кабинеті», «Е-Өтіш», «Электрондық үкімет» сияқты негізгі ақпараттық жүйелерде арнайы адвокат интерфейсі болуы тиіс деп есептеймін. Бұл интерфейс адвокаттардың міндеттерін орындауға және өтініштері бойынша ақпарат алуға бағытталған, қарапайым пайдаланушыдан ерекшеленетін кең функционалдық мүмкіндіктерге ие болуы қажет.

Құқық қорғау органдарымен өзара іс-қимылды оңайлату және іс материалдарына қол жеткізу үдерісін жеделдету мақсатында Адвокаттық кабинеттерді «Е-Өтініш» және СДТТБТ (Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімі) жүйелерімен интеграциялау қажет. Бұл қадам адвокаттардың кәсіби қызметін тиімді жүзеге асыруына мүмкіндік береді және процестік теңдікті қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Сайланғаннан кейінгі 100 күнге арналған жоспарларым:

Төраға лауазымына сайланғаннан кейін РАА барлық қолданыстағы органдарының басшылығымен және мүшелерімен кеңесулер өткізуді жоспарлаймын. Олардың бірінші кезектегі міндеттері мен стратегиялық мақсаттарын ескере отырып, қысқа және ұзақ мерзімді жұмыс жоспарларын бірлесе келісемін.

Адвокаттық қоғамдастықпен кең көлемде талқылау арқылы алдағы 4 жылға сабақтастық пен орнықты дамуды қамтамасыз ететін Қазақстан адвокатурасын дамыту тұжырымдамасын жедел әзірлеп, қабылдауды жоспарлап отырмын.

Сонымен қатар, адвокатураның ішкі құжаттарына өзекті өзгерістер енгізу қажеттігін қарастыруды да жоспарлап отырмын.

Құрметті әріптестер!

Менің бағдарламам адвокатураны азаматтық қоғамның тәуелсіз институты ретінде дамытуға, оның беделін арттыруға және заң көмегінің сапасын жоғарылатуға бағытталған. Тек күшті және тәуелсіз адвокаттар ғана өз функцияларын тиімді орындай алады және азаматтардың құқықтарын сенімді қорғауға қабілетті болады.

Алайда, уәделер мен ұрандар жеткіліксіз. Нақты нәтижеге жету үшін көп еңбек қажет. Күшті адвокатура – бұл консолидацияланған адвокаттар қауымдастығы және жүйелі, келісілген жұмыс істейтін өзін-өзі басқару органдары.

Алға жаңа әрі прогрессивті шешімдерді енгізу маңызды, бірақ сонымен бірге адвокатураның дәстүрлерін сақтап, жинақталған тәжірибені тиімді пайдалану керек. Бірлесе әрекет ете отырып, біз қол жеткізген жетістіктерімізді нығайтып, жаңа белестерге жетеміз деп сенемін!

*Құрметпен, Республикалық Адвокаттар алқасы төрағасына
кандидат - Әсел Тоқаева*

10.10.2025 жыл